معضلی جدید بنام اُکراتوکسین

سحر نخعی، دبیر کمیته بازرگانی

اُکراتوکسین (OTA) یک نوع آلودگی قارچی است که می‌تواند در طیفی از کالاهای کشاورزی ایجاد شود، از غلات گرفته تا مغزجات و خشکبار و قهوه. قارچ‌های مولد این سم در شرایط مناسب رشد و محصولات مختلف را آلوده می‌کنند. پسته هم احتمال آلودگی به نوع A این سم را دارد. باوجود اینکه اُکراتوکسین نوع B نیز وجود دارد، ولی اهمیت آن در امنیت مواد غذایی کمتر است.

در شمارهٔ ۲۵ نشریهٔ اردیبهشت ماه ۱۳۹۷ دنیای پسته به اطلاع رساندیم که در اتحادیه اروپا اولین بار حد مجاز برای کنترل اُکراتوکسین در سال ۱۳۸۰ برای محصولات غذایی زیادی تعیین شد، در آن زمان در محصولاتی از جمله پسته میزان تشخیص این سم قابل چشم‌پوشی بود. اما اطلاعات تعدادی از محموله‌های محصولات کشاورزی وارداتی به اتحادیه اروپا از سال ۱۳۸۴ تا ده سال بعد از آن نشان داد که وجود سم اُکراتوکسین در محصولاتی نظیر انجیر خشک و پسته نسبت به گذشته قابل مشاهده است. طی آزمایشات انجام شده توسط مسئولین کمیسیون اروپا در طی این ده سال، ۱۲ محموله وارداتی پسته آلوده به اُکراتوکسین رؤیت شد که ۹ محموله پسته آمریکایی و ۳ محموله پسته ایرانی بود.

به دنبال مشاهده تعدادی از کانتینرهای پستهٔ آلوده به سم اُکراتوکسین، مسئولین برخی از کشورهای عضو اتحادیه اروپا از جمله آلمان و هلند سعی کردند کمیسیون اروپا را متقاعد کنند که با اعمال سخت‌گیری بیشتر برای این سم حد مجاز تعیین کند. حد پیشنهادی کمیسیون اروپا در آن زمان برای پسته ۵ قسمت در میلیارد (ppb) بود. بدین منظور، کمیسیون اروپا از اتحادیه خشکبار اروپا (فروکام) خواست تا حد پیشنهادی را بررسی کند و اگر آن را مخل تجارت بین‌الملل می‌دانند، با ارائه مستندات و آمار محکمه‌پسند اطلاعات خود را برای بررسی در اختیار کمیسیون بگذارد. به تبع این اطلاع‌رسانی، انجمن پسته ایران هم که در آن زمان عضو فروکام بود، از این خبر مهم مطلع شد.

فروکام با حمایت مادی تعدادی از اعضایش از جمله انجمن پسته ایران (به کمک تعدادی از اعضای صادرکننده) پروژه‌ای تحقیقاتی در این خصوص تدوین کرد. این پروژه براساس میزان مواجههٔ مصرف کننده با سم اُکراتوکسین پایه‌ریزی و تدوین شد. طبق اعلام رسمی سازمان امنیت غذایی اروپا (EFSA)، حداکثر میزان قابل قبول مصرف یک مادهٔ غذایی آلوده به سم که برای سلامت مصرف کننده خطر جدی ایجاد نکند ۱۲۰ قسمت در میلیارد (ppb) است. طبق تحقیق فروکام، برآورد جذب سم اُکراتوکسین به بدن مصرف‌کنندگانِ حساس با فرض

هیچ حد مجازی برای اُکراتوکسین، بین ۵ تا ۴۳ قسمت در میلیارد (ppb) است. نتایج این تحقیق علمی نشان داد که در صورت اعمال حد مجاز اُکراتوکسین در پسته تفاوت و کاهش معناداری در میزان جذب این سم به بدن مصرف‌کننده ایجاد نمی‌شود، بنابراین اعمال حدود سخت‌گیرانه میزان مواجههٔ مصرف‌کننده با سم را کم نمی‌کند.

پیگیری‌ها، مکاتبات و ارائه نتیجه پروژه اُکراتوکسین به کمیسیون اروپا، تصمیم این کمیسیون برای اعمال حدود اُکراتوکسین در پسته را به مدت سه سال به تعویق انداخت. سرانجام بعد از چند سال تحقیق، کمیسیون اروپا حدود مجاز سخت‌گیرانه خود برای اُکراتوکسین در پسته را در تابستان ۱۴۰۰ اعلام کرد؛ حد مجاز اُکراتوکسین برای پسته و مغز پستهٔ صادراتی آماده مصرف در بازار ۵ (ppb) و برای پستهٔ نیازمند فرآوری بیشتر در مقصد حد مجاز ۱۰ (ppb) اعلام شد. کمیسیون اروپا قرار است از آغاز سال نوی میلادی (۱۱ دیماه ۱۴۰۱) این حدود را به‌صورت قانونی اجرا کند.

پیرو خبر اجباری شدن قانون حدود مجاز اُکراتوکسین در پسته، جلساتی در تاریخ‌های ۱ و ۸ تیرماه ۱۴۰۱ با موضوع «مقررات اخیر اتحادیه اروپا برای کنترل پسته‌های صادراتی آلوده به اُکراتوکسین به مقصد اروپا»، با حضور ریاست پژوهشگاه استاندارد ایران، ریاست و اعضای کمیته کدکس آلاینده‌های غذایی ایران، نمایندگان معاونت باغبانی وزارت جهاد کشاورزی، وزارت بهداشت، سازمان حفظ نباتات، مرکز تحقیقات پسته رفسنجان، اتحادیه صادرکنندگان خشکبار و انجمن پسته ایران برگزار شد.

در این جلسات پدید آمدن مسئله اُکراتوکسین در پسته معضلی جدی معرفی شد که می‌بایست نسبت به آن اقداماتی صورت بگیرد و تصمیماتی اتخاذ شود. دو پیشنهاد در این خصوص مطرح شد؛ ۱- با توجه به اینکه در حال حاضر هیچ روش آزمونی برای اُکراتوکسین در پسته و هیچ مستندات رسمی در این زمینه وجود ندارد، طرح اعتباربخشی روش اندازه‌گیری و آزمون این سم در پسته تدوین و اجرا شود. ۲- امکان و قابلیت آلودگی پسته ایران به سم اُکراتوکسین در سطح گسترده بررسی شود. در ضمن پیشنهاد شد که مسئولین و ذینفعان صنعت پسته در انجام طرح تحقیقاتی بررسی اُکراتوکسین مشارکت کنند.

به نظر می‌رسد با توجه به ریسک پایین و احتمال کم وجود این سم در پسته، برخورد سخت‌گیرانه و غیرمنطقی کمیسیون اروپا که در جهت جلب افکار عمومی اروپاییان در حوزه سلامت است، برای واردات پسته از آمریکا و ایران به اتحادیه اروپا مشکلاتی ایجاد کند. طبق اطلاعات به دست آمده، صنعت پسته آمریکا نیز در حال تلاش و رایزنی در راستای کاهش این برخورد سخت‌گیرانهٔ اتحادیه اروپا است. از طرفی، با توجه به مشکلات و چالش‌های عدیده‌ای که در صنعت پسته ایران وجود دارد، شاید در این مقطع تمرکز روی موضوع اُکراتوکسین برای بخش کوچکی از بازار پسته ایران از عهدهٔ بخش خصوصی به تنهایی خارج باشد و جلب حمایت از سوی سایر مراجع و سازمان‌ها لازم باشد.

